

**VISOKA POSLOVNA ŠKOLA
STRUKOVNIH STUDIJA
ČAČAK**

MAGISTARSKI RAD

Pravo na pristup informaciji o životnoj sredini u Evropskoj uniji

Mentor: _____
Profesor: _____

Student: _____
Br.Indeksa: _____

Mesto, mesec, godina

PRAVO NA PRISTUP INFORMACIJI O ŽIVOTNOJ SREDINI U EVROPSKOJ UNIJI

XXXX, X. (2007) Pravo na pristup informaciji o životnoj sredini, *Strani pravni život*, br. 3, Institut za uporedno pravo, Beograd, str. 48-59, ISSN XXXX-XXXX

Apstrakt

Cilj autora je da u radu koji je pred vama predstavi jedan inovativniji koncept prava životne sredine, koji je u poslednjih nekoliko godina, posebno od stupanja na snagu Aarhuske konvencije I Direktive EU 2003/4/EC, afirmisan na nivou Evropske Unije I država članica. Reč je o konceptu prava na životnu sredinu kao procesnog prava, koje je izuzetno usko povezano sa korpusom osnovnih ljudskih prava, ili čak po nekim teoretičarima ustanovljeno I zaštićeno kao jedno od ljudskih prava treće generacije. Autorki se čini da su aktuelni evropski trendovi još uvek nedovoljno promovisani I zastupljeni u domaćem zakonodavstvu, a činjenica da je harmonizacija nacionalnog pravnog okvira u oblasti životne sredine sa regulativom Evropske unije I standardima Aarhuske konvencije uvršćena u listi "acquis communautaire"¹, dovoljno je jak razlog da je podstakne u razmišljanjima koja slede.

A. Uvodna razmatranja i osnovne postavke dva teorijska pravca

Poslednjih decenija bili smo svedoci debate da li postoji potreba da se ustanovi dodatno ljudsko pravo na čistu životnu sredinu ili ne, što je dovelo do velikog porasta zvaničnih zahteva i u pogledu ljudskih prava, i u pogledu prava na životnu sredinu. Razvoj i tekući status prava na životnu sredinu su analizirani na bazi međunarodnih dokumenata i odluka međunarodnih sudova. Suočeni smo sa pitanjem da li postoji bilo kakva potreba

---

¹ Acquis Communautaire (skraćeno "acquis" označava komunitarno pravo, ali označava i pravne tekovine EU) skup je prava i obaveza zemalja članica EU. Nije reč samo o pravu u užem smislu, s obzirom da obuhvata: sadržaj, načela i političke ciljeve osnivačkih ugovora, zakonodavstvo usvojeno primenom osnivačkih ugovora i presude Suda Evropske zajednice, deklaracije i rezolucije koje je usvojila EU, mere koje se odnose na zajedničku spoljnu i bezbednosnu politiku, mere koje se odnose na pravosuđe i unutrašnje poslove, na međunarodne ugovore koje je sklopila EU, kao i na ugovore između zemalja članica na području delovanja EU. Svaka država koja teži članstvu EU mora prihvatiti odluke iz osnivačkih ugovora i uskladiti svoje zakonodavstvo sa Acquis Communautaire; http://www.mfa.gov.yu/Srpski/spopol/Multilateral/Leksikon/Acquis_Communaautaire.htm

za dodatnom formulacijom prava životne sredine ako postojeće liste ljudskih prava govore o brizi za životnu sredinu. Nikada do sada nije postojao toliko ljudi koji su podržavali zahteve za zaštitu ljudi i životne sredine. Kao i ljudska prava i pravo životne sredine dotiče sve sfere ljudskih aktivnosti. Sasvim je očigledno da su ljudska prava i pravo na životnu sredinu u bliskoj vezi. Ali koliko bliskoj? Da li je životna sredina jednostavno neko opšte dobro ili neka vrednost koja treba da se doda na listu individualnih zahteva ili je to neko uslov života koji, prema tome, zahteva ograničenja individualne slobode? Lično, ja podržavam stav da je životna sredina nezavisna vrednost koju je neophodno zaštititi kao i druge opšte prihvaćene vrednosti, tipa prava na svojinu ili prava na život i zdravlje. Međutim, kako su teorijska mišljenja po ovom pitanju podeljena ja ću analizirati oba.

Čvrsto podržavam mišljenje da pravo na životnu sredinu treba da bude definisano kao ljudsko pravo treće generacije². Iako se ovakva kvalifikacija javlja kao kontraverzna u odnosu na neka oprečna mišljenja, smatram da će razvoj svih prava treće generacije ubrzati dalji razvoj međunarodnog prava – posebno opšteg korpusa ljudskih prava – kao i međunarodnih odnosa u celini. Pomenuta prava nisu ni garantovana niti su, opšte gledano, konstatovana, već su u glavnom proklamovana kao takva.

Kao predmeti prava treće generacije smatraju se velike grupacije ljudi, svi pojedinci u nekoj državi ili međunarodnoj zajednici, kao i različita javna dobra na međunarodnom ili nacionalnom nivou³.

---

² Ljudska prava treće generacije tek se odnedavno ubrajaju u ljudska prava. S jedne strane ova prava su prava činjenica, koje ukazuju na to da ljudska prava nisu samo puka institucija, nego da se ona razvijaju i menjaju, a sa druge strane kroz ova prava se prepoznaju novi problemi koji ugrožavaju pravo na život svih ljudi, te stoga moraju naći svoje mesto u katalogu ljudskih prava. Pored prava na razvoj, koja bi trebala pomoći smanjenju jaza koji vlada između bede i bogatstva širom sveta, u prava treće generacije ubraja se, pre svega, pravo životne sredine. Njime se garantuje da prirodni životni prostori čoveka neće biti previše oštećeni ili čak potpuno uništeni. U odnosu na Maddex „prava životne sredine predstavljaju podskup kolektivnih ljudskih prava koja su prava treće generacije....“, videti Madex, Robert L.: „International Encyclopedia of Human Rights- freedoms, abuses and remedies“; CQ Press; Washington D.C.; 2000; p. 124; Sieghart, P.: „The International Law of Human Rights“; Clarendon Press, Oxford; 1990; p. 376; Vucinic, Nebojsa: „Basis of Human Rights and Freedoms“ (original title: „Osnovi ljudskih prava i sloboda“), Podgorica, CID; 2001; p. 198

³ Lyons, Gene M.; Mayall, James: „International Human Rights in the 21st Century- Protecting the Rights of Groups“; Rowman & Littlefield Publishers; Lanham- Boulder- New York- Oxford; p. 3-20; Vucinic, N.: „Basis of Human

Naravno, sa druge strane, moglo bi se dokazivati da nosioci odgovornosti nisu precizno definisani, pa je takvo shvatanje još jedan dokaz za neodređenost i apstraktnost ovih prava, što rezultira u činjenicu da ona tada ne mogu biti klasifikovana u koncept ljudskih prava (ona mogu čak i ugroziti ispunjenje drugih ljudskih prava, kao što to istorija često pokazuje, kroz vrlo teška kršenja osnovnih ljudskih prava, što se vrlo često potvrđuje pod velom očuvanja mnogo važnijih vitalnih interesa nacije, ljudi, ekonomije itd.). Međutim, ti argumenti ne mogu biti tako lako odbranjeni, jer će dobar poznavalac prava treće generacije istaći da sva ta prava (kao i prava prve i druge generacije) predstavljaju zahteve protivne u odnosu na državu, društvo ili međunarodnu zajednicu, ali i u odnosu na pojedince i nedržavne entitete, što se posebno odnosi na pravo na mir i pravo životne sredine.

Ako odnos između ljudskih prava i zaštite životne sredine posmatramo na afirmativan način, nailazimo na dva ugla posmatranja. Prvi (ekocentričko stanovište) je noviji i on gleda na životnu sredinu kao na neku vrednost *per se*⁴, koja mora da bude zaštićena po svaku cenu sama, po sebi a ne zbog ljudi i ljudskih interesa. Zdrava životna sredina je kulminacija postizanja najviših ljudskih prava, gde smo je uvek posmatrali u odnosu na činjenicu da zagađenje životne sredine ugrožava neka od osnovnih ljudskih prava prve generacije (na primer, pravo na život, pravo na zdravlje, pravo na ličnu zaradu..). Kao posledica toga, pravo životne sredine nije regulisano u okviru korpusa ljudskih prava, zato što ih ono u suštini ograničava i zato što adekvatna zaštita životne sredine može da bude ostvarena samo ograničavanjem različitih ljudskih aktivnosti, njihovih interesa i njihovih aktivnosti.

Rights and Freedoms” (original title: “Osnovi ljudskih prava i sloboda”), Podgorica, CID; 2001; p. 180-196

⁴ Kiss, Alexandro C.; Shelton, Dinah: “International Environmental Law” ; Graham & Trotman, London; 1991; p. 1; Shelton, D.: “Environmental Rights-People’s Rights”, in Alston, P. (Edit.); Oxford University Press, Oxford; 2001; p. 190

Prema drugom stanovištu, odnos između ljudskih prava i zaštite životne sredine počiva na premisi da se efikasna zaštita životne sredine može ostvariti i u okviru same zaštite ljudskih prava prve i druge generacije⁵. Naime, u društvima koja su dostigla visoke standarde za zaštitu ljudskih prava, kao i u oblastima političkog i socijalnog reda, postoji znatno veća mogućnost da će se i životna sredina zaštititi na adekvatnom nivou. Pomenute teze su objedinjene u takozvani antropocentrični koncept⁶, iz koga je izvedena čak mnogo naprednija varijanta prava životne sredine, kao specifičnog ljudskog prava. Priroda, životinje i svi drugi objekti zaštite štite se jer su od interesa za čoveka i ljudski rod. Zdrava životna sredina je osnovni uslov samog života, faktor ljudskog dostojanstva i blagostanja, osnovni uslov za uživanje svih drugih ljudskih prava. "Zaštita i poboljšanje čovekove životne sredine nastaju iz vitalne potrebe da se zaštiti ljudski život, da se obezbedi njegov kvalitet, da se osiguraju preduslovi neophodni za samozaštitu ljudskog dostojanstva i ljudskih vrednosti, razvoj ljudske ličnosti, kao i da se kreira neki etos promovisanjem individualnog i kolektivnog blagostanja u svim dimenzijama ljudske egzistencije"⁷.

1. Status prava životne sredine o okviru instrumenata ljudskih prava

Izuzev dva regionalna instrumenta za zaštitu ljudskih prava⁸ ne postoje izričiti iskazi o pravima životne sredine na međunarodnom nivou⁹. Najbliža veza za pravo životne

---

⁵ Alston, Philip: "A Third Generation of Solidarity Rights: Progressive Development or Obfuscation of International Human Rights Law?", *Netherlands Inter. Law Review*, vol 29, 1982; p. 307

⁶ Sands, Philippe: "Principles of International Environmental Law I: Framework, Standards and Implementation"; Manchester University Press, Manchester; 1995; p. 221; Anthropocentric concept is accepted within legal system of Serbia and Montenegro; see: Tomic, Natasa: "Relationship between administrative and environmental law", in Kavran, Dragoljub; Petkovic, Gordana (Edit.): "Law and Environment" (original title: "Pravo I životna sredina"); Belgrade; 1997; p. 281; for a detailed critical approach see: Redgwell, C.: "Life, the Universe and Everything: A Critical Critique of Anthropocentric Rights. Human Rights Approaches to Environmental Protection", in: Boyle, Alan E. (Edit.); Anderson, M. R. (Edit.); Oxford University Press, Oxford; chapter 4

⁷ Pathak, R.S: "The human rights system as a conceptual framework for environmental law", in Weiss, Edith Brown ed. "Environmental Change and International Law- new challenges and dimensions", Tokyo, United Nations University Press; 1992; p. 205-209

⁸ African Charter on Human Rights and People's Rights, Organization of African Unity (OAU) Doc. CAB/LEG/67/3/Rov. 5 (1982) and Additional Protocol

sredine je Konvencija o pravima dece, koja povezuje zagađenje životne sredine sa rizicima zdravlja¹⁰. Na ovom mestu dužni smo takođe da pomenemo Štokholmsku deklaraciju¹¹, kao prvi međunarodni dokument u kom je pravo na životnu sredinu bilo izričito pomenuto kao ljudsko pravo, ali takođe kao preduslov za druga ljudska prava. U napred pomenutoj Deklaraciji naglašeno je da "ljudsko biće ima pravo na slobodu, ravnopravnost i adekvatne uslove životne sredine, u nekoj životnoj sredini čiji kvalitet omogućava život u dostojanstvu i blagostanju, i svečanu obavezu da zaštiti i unapredi tu životnu sredinu za generacije koje žive sada kao i za buduće generacije". Za razliku od Štokholmske deklaracije, Deklaracija iz Rio de Ženeira¹² je korak u natrag u odnosu na formiranje ovog prava kao legalnog ljudskog prava, jer ne koristi termin "legalno" i nije posvećena problemima odnosa između međunarodnog prava i zaštite životne sredine sa zakonske tačke gledanja ali, bez obzira na sve, ona vrlo čvrsto podržava ideju održivog razvoja – "ljudska bića su u centru brige za održivi razvoj. Njima je dato pravo na zdrav i produktivan život u harmoniji sa prirodom". Međutim, kao što je prethodno rečeno, postoje i neki drugi međunarodni dokumenti koji veliku pažnju posvećuju temi prava životne sredine. Afrička povelja, na primer, u članu 24 kaže: "svi ljudi imaju pravo na univerzalno zadovoljavajuću životnu sredinu koja promoviše njihov razvoj".

2. Istorijat razvoja prava životne sredine u okviru Evropske Unije

---

to the American Convention on Human Rights in the Area of Economic, Social and Cultural Rights (1989)

⁹ One of the reasons for this could be the fear of additional numerous claims that would devalue or debase the human rights currency. See Schelton, D.: "The Right to Environment" - Eide, A.; Helgesen, J. (Edit.): "The future of human rights protection in a changing world"; Oslo, Norwegian University Press; 1991; p. 198

¹⁰ United Nations Convention on the Right of the Child, Un General Assembly resolution 44/25 of 20 November; 1989; A/RES/44/25

¹¹ United Nations Declaration on the Protection of the Environment; Stockholm; 1972

¹² Declaration on Environment and Development; United Nations Conference on Environment and Development ; Rio de Janeiro; 1992

Mada Rimski ugovor o Evropskoj ekonomskoj zajednici (EEC Ugovor) iz 1957. g. ne sadrži propise koji se odnose na ljudska prava ili životnu sredinu, to nije bila prepreka za budući razvoj Evropske Unije i institucija EU u oblasti prava životne sredine. Principi politike EU u oblasti životne sredine primarno su bili formulisani sedamdesetih godina prošlog veka, i sve do sredine osamdesetih, odnosno do usvajanja Pojedinačnog Evropskog Akta (SEA)¹³. Danas, Članci 174-176 EU Ugovora naglašava značaj principa održivog razvoja¹⁴. Kao što je prethodno rečeno, problemi vezani za definiciju prava životne sredine, kao suštinskog prava, ne mogu da budu lako savladani niti rešeni. Zbog toga u okvirima ekološke regulative Evropske Unije ovo pravo nije tretirano kao suštinsko pravo, ali se radi na njegovom razvoju kao procesnog i participativnog prava – kroz pravo na učešće i pravo na zakonsko obeštećenje. Dakle, vidimo da je pravo životne sredine EU razvijano u duhu demokratije, jer je posebna pažnja usmerena na status čoveka kao individue i njegovog prava da učestvuje u donošenju najvažnijih odluka. Mnogi međunarodni dokumenti, uključujući I samu Rio deklaraciju, pravo životne sredine regulišu kao skup procesnih prava, čija suština se svodi na premise da će se na pitanja I probleme životne sredine najbolje odgovoriti ukoliko se u njihovo rešavanje uključe svi zainteresovani građani na relevantnom nivou. Na nacionalnom nivou, svaki pojedinac će imati odgovarajući pristup informaciji koja se tiče životne sredine a koja je u posedu javne vlast...i prilika da učestvuje u procesu donošenja odluka...Efikasan pristup sudskim i administrativnim postupcima biće obezbeđen, uključujući obeštećenje i pravni lek¹⁵. Evropska Unija smatra životnu sredinu kao problem, koji nije vezan za nacionalne granice, već je tretiran kao regionalni problem – pravo zaštita životne sredine je integralni deo politike EU, čije smernice su određene akcionim programima za životnu sredinu (do sada je usvojeno 6¹⁶). Pored prilagođenih smernica i drugih zakonskih

---

¹³ Single European Act (SEA); 1987; OJ. L 169/1

¹⁴ Treaty Establishing European Community, available at: http://europa.eu.int/eurlex/lex/en/treaties/dat/12002E/pdf/12002E_EN.pdf

¹⁵ Declaration on Environment and Development; United Nations Conference on Environment and Development ; Rio de Janeiro; 1992

¹⁶ First Action Programme, OJ C 112/1, Second Action Programme, OJ C 139/1; Third Action Programme, OJ C 46/1; Fourth Action Programme, OJ C 328/1; Fifth Action Programme, OJ C 138/5; Sixth Action Programme

instrumenata na nivou Unije, posebnu ulogu igraju i Evropski sud pravde i Evropski sud za ljudska prava¹⁷.

3. Povezivanje prava životne sredina i ljudskih prava u okvirima Arhuske konvencije

Ne tako davno, stupila je na snagu još jedna međunarodna konvencija čije smernice u najvećem inspirišu predmet mog rada. Reč je o Arhuskoj konvenciji, tj. Konvenciji o pristupu informacijama, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravosuđu u vezi sa zaštitom životne sredine¹⁸. Konvencija je usvojena 25. juna 1998. godine, kada ju je potpisalo 35 zemalja i Evropska Unija. Konvencija pod svojim okriljem, sa jedne strane okuplja zemlje zapadne Evrope, u kojima je slobodan pristup informacijama već odavno uspostavljen, i zemlje istočne Evrope, sa druge strane, u kojima je pristup informacijama o životnoj sredini uglavnom ograničen (zbog nedostataka u organizaciji i funkcionisanju institucija koje se bave zaštitom životne sredine).

Arhuska Konvencija, kao fundamentalno pitanje reguliše pravo čoveka na adekvatnu životnu sredinu, tj. pravo čoveka da živi u sredini koja garantuje zdravlje i dobro bitisanje. Istovremeno, konvencija promoviše i obavezu da se životna sredina štiti i njeno

---

¹⁷ Some examples of a cases decided under European Convention on Human Rights in European Court of Human Rights; also: The European Court of Human Rights held in the case LCB v. United Kingdom (the decision of the ECHR, 9 June, 1998, App. No. 23413/94, in European Human Rights Reports, 1998, 27, 212) that Art. 2 of the Convention for the Protection of the Human Rights and Fundamental Freedoms obliges states to take appropriate steps to safeguard the lives of those within its jurisdiction. The wider interpretation of the right to live would allow extending it to environmental rights – see also Concado, Trindade A.A. :” Human Rights and the Environment ”, in Symonides, J. (Edit.) :”Human Rights: new dimensions and challenges”, Ashgate/Dortmond; 1998; p. 117;

¹⁸ UN/ECE Convention on Access to Information, Public participation in Decision – making and Access to Justice in Environmental Matters, <http://europa.eu.int/comm/environment/aarhus/>

stanje poboljšava u interesu kako generacija koje žive sada, tako i svih budućih generacija. Najširoj javnosti se mora obezbediti pravo na pristup informaciji, pravo na učešće u donošenju odluka, pravo za zaštitu pred ovlašćenim državnim organima i iznad i posle svega, pred upravnim i pravosudnim organima. Na ovaj način kreirana su nova prava čoveka vezana za životnu sredinu iako, sama po sebi, ova prava i nisu nova. Preciznije, ovo su univerzalna ljudska prava (pravo na informaciju, pravo na donošenje odluka, pravo na pravnu zaštitu) koja imaju dugu tradiciju postojanja u mnogim važnim međunarodnim dokumentima u oblasti ljudskih prava. Novosti je da su takva prava sada čvrsto povezana sa životnom sredinom.

B. Teorijski koncept procesnopravnog karaktera prava životne sredine

U okviru antropocentričkog teorijskog koncepta prava životne sredine razlikujemo dve tendencije: onu koja pravo životne sredine definiše kao procesno pravo, i njoj suprotnu, koja ga definiše kao materijalno pravo.

1. Pravo životne sredine kao procesno pravo

Teoretičari poput Douglas-Scott-a, Cameron-a i McKenzie-a¹⁹, stoje na stanovištu da se životna sredina može očuvati i čovekovo pravo da živi u zdravom prirodnom okruženju

---

¹⁹ Douglas-Scott, S.: "Environmental Rights: Taking the Environment Seriously?", in Gearty, L.; Tamkins, A. (Edit.): "Understanding Human Rights", London, New York: Pinter; 1999; p. 440-446; Cameron, James and Mackenzie: "Access to environmental justice and procedural rights in international institutions", in Anderson and Boyle (Edit.): "Human Rights Approaches to Environmental Protection", Oxford University Press; 1996; p. 137-151; For more details on human rights to environmental procedural rights see: Dejeant- Pons, Maguelonne; Pallemmaerts, Marc: "Human rights and the Environment"; Council of Europe Publishing; Strasbourg; 2002; p. 23-34; Birnie, Patricia W.; Boyle, Alan E.: "International Law and the Environment"; Oxford University Press, Oxford; 2nd Edit.; 2002; p. 261; Indeed, the concept of environmental procedural rights has been said by some scholars to have its origins on much the same basis as the theoretical basis for international human rights in the period after the Second World War. In that period, the United Nations in particular embraced the concept of Human rights. The United Nations Organization's Charter committed all member states to Universal respect for and the observance of Human rights and fundamental freedoms to fulfil in good faith the obligations assumed by them in accordance with the Charter and to take joint and separate action in cooperation with the UN for the achievement of Universal respect and observance of Human Rights. On the 10th December 1948, the United Nations General Assembly signed the Universal Declaration of Human Rights, declaring that every one is entitled to all the rights set forth in this declaration, without distinction of any kind, such as national origin and no distinction shall be made on the basis of the country or territory to which a person belongs. For a detailed discussion on this, see Environmental and Planning Law Journal Vol. 13. August 1996

na najadekvatniji način ostvariti kroz primenu pet procesnih prava: prava na pristup informacijama o životnoj sredini, prava na učešće u donošenju odluka u vezi sa pitnjima životne sredine, prava na procenu uticaja na životnu sredinu, prava na upotrebu pravnih sredstava (uključujući i locus standi) i prava na naknadu ekološke štete.

Podržavajući pomenuto stanovište, smatram da njegova primena u praksi obezbeđuje postojanje valjano obaveštenog demokratskog društva koje, svojim aktivnim učešćem u donošenju odluka, predstavlja osnovni preduslov za koncipiranje kvalitetne, efikasne i održive politike zaštite životne sredine. Sa druge strane, pomenuta procesna prava pospešuju i ojačavaju vezu između grupe ljudskih prava koja se tiču osnovnih uslova života svakog čoveka (uključujući i njegovo pravo da živi u zdravoj životnoj sredini) i grupe ljudskih prava koja se odnose na zaštitu i ostvarenje čovekove ličnosti i integriteta. Procesnopravni karakter prava na životnu sredinu se u suštini svodi na premisu da su zaštita životne sredine i održivi razvoj pitanja koja se ne mogu, niti smeju isključivo prepustiti državnim vlastima, već iziskuju angažovanje i učešće građana. To je jedini model za koji možemo reći da čini veliki korak u pravcu očuvanja prirodnog okruženja i garancije sigurnog i povoljnog položaja čoveka u njemu.

Argumentovanjem procesnopravne prirode prava na životnu sredinu, pridružujemo se i borbi protiv tzv eko- anarhističkih teorija ili politika radikalne političke decentralizacije²⁰. Logično je pretpostaviti da će državna vlast, koja svoj rad obavlja na pouzdan i transparentan način, u saradnji sa građanima, posvetiti znatno više pažnje pitanjima kao što su: adekvatna i efikasna zaštita prava na zdravu životnu sredinu, uspostavljanje balansa između potreba sadašnjih i budućih generacija u pogledu korišćenja prirodnih

---

²⁰ For more details on environmental justice see in: Boyle, E. P.: "It's Not Easy Being Green: the Psychology of Racism, Environmental Discrimination and Argument for Modern Analysis"; Vanderbilt Law Review 46; p. 937; Bryant, B.: "Environmental justice: issues, policies, and solutions"; Island Press, Washington (D.C.); 1995; Bullard, R. D.: "Dumping in Dixie: race, class, and environmental quality"; Westview Press, Boulder (Colorado); 2000; Lazarus, R. J.: "Pursuing Environmental justice: the Distributional Effects of Environmental protection"; Northwestern University Law Review 87 (3); 1999; p. 787- 857; Maschewsky, W.: "Umweltgerechtigkeit, Public Health und soziale Stadt"; VAS- Vrlg., Frankfurt/M.; 2001 Bari, J; Kohl, J.: "Environmental justice: Highlander After Myles"; Social Policy 21 (3); 1991; p. 71-77

resursa, integracija problema očuvanja i zaštite životne sredine u sve političke odluke, dosledna primena ekoloških standarda, itd., nego državna vlast koja je rigidno centralizovana i u čiji rad javnost nema ni uvid, a kamoli priliku da u njenom obavljanju učestvuje²¹.

2. Uloga prava životne sredine, kao procesnog prava, u zaštiti životne sredine društvene zajednice

Munjevit razvoj tehnika i tehnologija nas iz dana u dan suočava sa sve većim izazovima u pogledu racionalne i održive upotrebe prirodnih resursa. Globalizacija ljudskih delatnosti i rada vodi nas kroz eru ko-evolucije ekološkog, društvenog i ekonomskog sektora, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou. Usled toga, svaki pojedinačni poduhvat ili radnja poduzeta i na najnižem, lokalnom nivou, može proizvesti efekte i posledice širih regionalnih ili globalnih razmera.

Iz istog razloga, danas sa sigurnošću govorimo i o činjenici da se svaki uticaj čoveka na životnu sredinu automatski odražava i na njen kvantitet, kao i na kvalitet²². Jedan od aspekta uzročno-posledične veze između čoveka i njegovog društvenog okruženja sa životnom sredinom, u velikoj meri je prisutan u konceptu procesnopravnog karaktera prava na životnu sredinu. Pravni režim ovog tipa predstavlja mehanizam kojim čovek, u kontekstu šireg javnog interesa i dobrobiti, teži da zaštiti i poboljša načine upotrebe prirodnih resursa. Sistem kvalitetnog pružanja informacija, mogućnost učešća u donošenju odluka i prilika da građani svoja prava štite pred sudovima, moraju biti sastavni element organizacije i rada društvenih institucija.

---

²¹ Birnie and Boyle observed that empirically, this is difficult to demonstrate save by reference to countries with a disastrous environmental record such as the former Soviet Union where the environmental cost of totalitarianism appear to have been a significant factor in the countries democratic revolution. However; they further note that the same point can equally be made of non totalitarian states, in so far as affected groups such as indigenous peoples are excluded from participation in decision making

²² Duncan, O.D.: "From Social System to Ecosystem", Sociological Inquiry 31, 1961; p. 140-149; Hawley, A.H.: "Ecology and Population", Science 179, 1973; p. 1196-1201; Ostrom, E.: "Governing the Commons: The Evaluation of Institutions for Collective Action", New York, Cambridge University Press, 1990

Životnoj sredini se može pripisati obeležje zajedničke svojine, kojom se na najbolji način upravlja kroz izvestan vid tzv „ko-menadžmenta“²³, odnosno saradnje između državne vlasti i najšire javnosti. Suština je u institucionalizovanom rešavanju ekoloških problema, uzimanjem u obzir i usklađivanjem privatnih i zajedničkih interesa i prava. U sistemu „ko-menadžmenta“, građani imaju mogućnost da se informišu i steknu uvid u pitanja od sopstvenog interesa, čime dobijaju prostor za preuzimnije značajne uloge u tretiranju širokog spektra društvenih problema. A to je tretman od kog društvo na najbolji način profitira, jer su upravo građani ti koji najbolje poznaju probleme i potrebe svog najbližeg životnog okruženja i samim tim najpozvaniji da predlože efikasna, prihvatljiva i dugoročna rešenja.

Nakon iznetih stavova u prilici smo da zaključimo da su procesna prava u vezi sa zaštitom životne sredine ustanovljena u nameri da se ljudima obezbede osnovni uslovi za život, rad i razvoj, odnosno da mu se u što većem obimu pruži prilika da učestvuje u realizaciji širokog spektra ekoloških aktivnosti. Svakako, veoma smo svesni činjenice da uslovi u kojima se odvija savremeni život u modernim društvima i državama (pre svega, imajući u vidu njihovu složenost, rasprostranjenost, brojnost...), ne može da pruži priliku svakom pojedincu da uvek direktno učestvuje u ekološkim aktivnostima, već se njihov angažman u velikom broju pitanja organizuje u vidu tzv decentralizovane kontrole²⁴ rada organa koji sprovode politiku zaštite životne sredine i organa koji donose zakone i druge pravne propise u ovoj oblasti. Sa druge strane, decentralizovanu kontrolu u pogledu delatnosti i rada industrijskog i biznis sektora- kao „zagađivača“ zajednički sprovode građani kao „potrošači“ u društvu i državna uprava.

---

²³ Hanna, Susan S.; Folke, Carl; Möler, Karl- Göran: "Rights to nature", Island Press, Washington D.C., 1996; page 87-101

²⁴ Wegener, Bernhard, W.: "Rechte des Einzelnen", Baden-Baden, Nomos Verlag.- Ges., 1998, 1. Aufl.; p. 17-26

3. Pravo na pristup informaciji o životnoj sredini

Pravo na pristup informaciji o životnoj sredini je preduslov za ostvarenje svih ostalih prava i aktivnosti u ovoj oblasti²⁵. Samo građani koji imaju priliku da saznaju kakvo je stvarno stanje njihovog životnog okruženja, kakvi su uticaji tog okruženja na njihovo zdravlje, koliko je stepen zagađenja prisutan, na koji način domaći i međunarodni propisi regulišu konkretna pitanja i sl.²⁶ mogu da budu pouzdan i efikasan partner države u kreiranju i sprovođenju ekološke politike²⁷. Pristup informacijama o životnoj sredini se stoga smatra „srcem“ usklađene zaštite životne sredine i održivog razvoja.

Poučene iskustvima u prilog rečenom, veliki broj evropskih država (Švedska, Francuska, Holandija) u okvirima svojih pravnih sistema poseduje propise koji regulišu pristup informacijama i podacima koji se nalaze u posedu državnih vlasti²⁸, ili naznačeno pravo na pristup informacijama proklamuju još u samom ustavu²⁹. Generalno posmatrano, pristup informacijama i zakonskoj regulativi u vezi sa životnom sredinom je pitanje koje se u zakonskom okviru može regulisati na dva načina: (1) kroz pristup svim informacijama i podacima kojima raspolažu državne vlasti ili (2) kroz pristup podacima koji se odnose samo na oblast zaštite životne sredine.

Izvanredan primer tradicije slobode i prava na informaciju su SAD, u kojima je Zakon o slobodi informisanja (Freedom of Information Act FOIA) stupio na snagu još 1967.

---

²⁵ Stec, S.; Casey-Lfkowitz, S.: “Aarhus Convention: The Implementation Guide”, United Nations, New York and Geneva, 2000; p. 49-53

²⁶ Bruch, Carl: “Regional Opportunities for Improving Environmental Governance through Access to Information, Public Participation and Access to Justice”; April 2000

²⁷ Sands, Philippe: “European community environmental law: legislation, European Court of Justice and common interest groups”, in: The modern law review; vol. 53, 1990; p. 685-698

²⁸ For more details see: Hallo, Ralph E.: “Access to Environmental Information in Europe”; Kluwer Law International, London- The Hague- Boston; 1996

²⁹ Such a countries are for example Greece and Portugal. As a rule, such constitutional provisions require legislation or regulations to activate the right they guarantee. Without such secondary legislation, the constitutional provisions are seldom of practical effect. For more details see also: : Hallo, Ralph E.: “Access to Environmental Information in Europe”; Kluwer Law International, London- The Hague- Boston; 1996

godine³⁰, dok je suprotno od toga interesantno pomenuti da je u jednoj od vodećih evropskih država- Nemačkoj, u oblasti upravnog prava (samim tim i oblasti zaštite životne sredine) dugo bio prisutan princip tajnosti upravnih postupaka³¹, koja je usvajanjem Federalnog zakona o upravnom postupku 1977 godine (posebno inovacijama delova 29 i 30 Zakona)³², preinačena u tzv princip „ograničene javnosti upravne dokumentacije“³³. Veći stepen transparentnosti podataka koji se nalaze u posedu državnih organa i dalje nije ustanovio jedno opšte pravo na pristup tim podacima, što se automatski reflektovalo i na pravo na pristup informacijama o životnoj sredini. U praksi je to značilo da je uobičajeni pristup informacijama o životnoj sredini bio putem sistema izdavanja izveštaja koji su bili javno objavljivani, dok je pružanje konkretne informacije na zahtev stranke bilo moguće jedino ukoliko nije postojao jak razlog da se ona čuva u tajnosti³⁴.

---

³⁰ Freedom of Information Act of 4th of July 1966, entered into force on 5th of July 1967; Public law 93-502; 5 U.S.C. § 552; partly could be seen in: Scherh, Joachim: „Verwaltung und Öffentlichkeit“; Baden- Baden; 1978; p. 91-101; see also: www.missouri.edu/foiwww/foitext.html

³¹ Scherer, Joachim: „Verwaltung und Öffentlichkeit“; Baden-Baden; 1978; p. 13-17; see also: Gurlit, E.: „Akteneinsicht in den vereinigten Staaten, in: Winter, G. (Edit.): „Öffentlichkeit Umweltinformationen: Europäische und nordamerikanische Rechte und Erfahrungen“; Nomos, Baden- Baden; 1990; p. 511-552;

³² Verwaltungsverfahrensgesetz (VwVfG) from 25th of May 1976; BGBII 1976, 1253; new formulated on 23rd of January 2003 I 102; amended by Article 4, paragraph 8 G from 5th of May 2004 I 718; Section 29 named „Access to Records by Participants“ reads: „(1) Each agency is to make the records of an administrative procedure available for access to its participants to the extent that knowledge of their contents is necessary for the enforcement or defense of the legal interests of such participants. Sentence 1 is inapplicable until the closing of an administrative procedure in respect of drafts for a decision or preparatory work directly related to such decisions. In case of a representation according to sec. 17 and 18 of this Law, solely the representative is entitled to access to records; (2) An agency may deny access to records as far as such would either affect the proper fulfilment of its functions, or the disclosure of facts contained therein would endanger the vital interests of the Federal State or of any of the Laender, or because the proceedings are to be kept secret by statutory requirement or by virtue of their character, in particular by reason of the legitimate interests of a participant or those of a third party; (3) The records are made available at the premises of the agency keeping them. In particular cases, the records can be made available at the premises of another agency or those of a diplomatic or consular representation of the Federal Republic of Germany abroad; further exceptions may be granted by the agency keeping the records“; Section 30 named „Secrecy“ reads: „The agency must not disclose any of the participants’ secrets, in particular those secrets concerning their personal affairs or their trade and business secrets, without being authorized by them in advance.“

³³ Stelkens, Paul; Bonk, Heinz- Joachim; Sachs, Michael: „Verwaltungsverfahrensgesetz“, Kommentar; 6th Edit.; 2001; § 29; Winter, G. Edit.: „Öffentlichkeit von Umweltinformationen“, Baden- Baden; 1990; p.88

³⁴ Thomas Schomerus/Christian Schrader/Bernhard Wegener: „Umweltinformationsgesetz“, Kommentar, Art. 1, 2. Auflage, Baden-Baden 2002

Ulaskom u okvire Evropske unije sve države članice su morale da usaglasе svoje pozitivne propise sa novim standardima ove nadnacionalne tvorevine. To je dovelo do značajnih izmena u svim granama njihovih nacionalnih prava, pa i u primeni pomenutog nemačkog principa ograničenog prava na pristup informacijama. Počelo se od obavezne prakse da sve članice redovno podnose javni izveštaj o stanju životne sredine, preko koraka da se u skladu sa Direktivom 90/313/EC građanima omogući slobodan pristup informacijama o životnoj sredini, uz restriktivnu listu taksativno nabrojanih izuzetaka. Danas se na nivou EU i svih njenih država članica došlo do stupnja na kom se može govoriti o činjenici da je pravo na pristup informacijama o životnoj sredini regulisano Direktivom 2003/4/EC³⁵, koja je usklađena sa idejama i zahtevima Aarhuske konvencije i kao takva je na idealan način zamenila prethodnu Direktivu 90/313/EC. Kao i Aarhuska konvencija, i Direktiva 2003/4/EC garantuje svim fizičkim i pravnim licima pravo na slobodan pristup informacijama o životnoj sredini, koje su poznate državnim vlastima ili drugim subjektima privatnog prava. U članu 3, stav 2 (a), navodi se da su državne vlasti dužne da na zahtev za izdavanjem informacije odgovore u standardnom roku od 30 dana, od dana prijema zahteva ili u izuzetnim slučajevima, najkasnije u roku od dva meseca. U skladu sa članom 6, stav 1, svako lice koje tvrdi da je njegov zahtev za informacijom nepravedno odbijen, ili se o njemu nije uopšte ni odlučivalo, ili je nadležni državni organ na njega odgovorio na neadekvatan način, ima „pravo da pokrene upravni u kom će isti ili drugi nadležni državni organ, odnosno nezavisno pravno telo, prisiliti spornu odluku ili radnju“.

Pored aktivnog prava na informaciju o životnoj sredini, koja se dobija na zahtev zainteresovanog lica, Direktiva 2003/4/EC unapređuje i pasivni oblik ovog prava, koji se ogleda u samoinicijativnom (od strane državnih organa) dostavljanju izveštaja o stanju životne sredine, objavljivanju relevantnih podataka o dozvolama, procenama uticaja na životnu sredinu, genetski modifikovanim organizmima, objavljivanju planova, projekata, pravnih propisa i slično, građanima i kada oni to izričito nisu zahtevali. Naime, direktiva 2003/4/EC nalaže državama članicama i njihovim nadležnim organima da uvođenjem

---

³⁵ Directive 2003/4/EC of the European Parliament and of the Council of 28 January 2003 on public access to environmental information and repealing Council Directive 90/313/EEC, OJ. L 41/26

sredstava računarske tehnike, komunikacija i elektronskih medija intenziviraju načine izveštavanja svojih građana (član 7, stav 154).

4. Zaključak

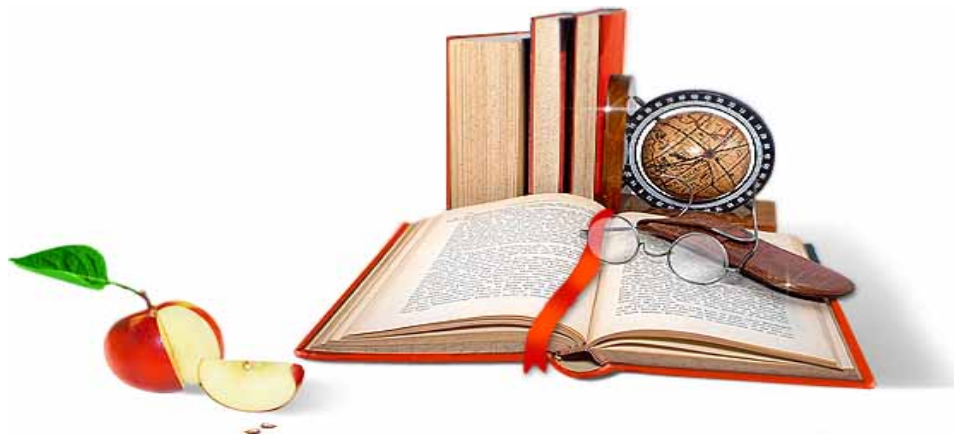
Suštinska uloga postojanja i garancije prava na informaciju o životnoj sredini je u obezbeđenju uslova za ostvarenje prava na učešće javnosti u donošenju odluka, kao i mehanizama kontrole nad radom organa državne vlasti na svim nivoima.

Uloga javnosti, odnosno građana u procesu donošenja odluka je jedno od najstarijih i primarnih pitanja filozofskih, političkih i pravnih teorija. Sve diskusije u vezi sa organizacijom države u sonovi se vrte oko pitanja kako da se državna vlast organizuje na najracionalniji način, odnosno kako da se građanima omogući da efikasno učestvuju u procesu tretiranja i rešavanja pitanja u kojima imaju direktan interes. Ovo nije problematika ekskluzivno vezana za ostvarenje demokratije i poštovanja ljudskih prava, već ima i značajan ekonomski aspekt – u smislu iznalaženja načina upravljanja državom koji će biti racionalniji i efikasniji od ostalih.

Zrelost jednog savremenog društva se, između ostalog, procenjuje i na osnovu činjenice u kolikoj meri su pitanja od značajnog društvenog interesa tretirana kroz proces društvenog konsenzusa. Drugim rečima, na kom nivou se ostvaruje učešće građana u ostvarenju strateških ciljeva države i društva. U modernim državama, ustrojenim na principima demokratije i vladavine prava, institucije vlasti moraju obavljati ulogu pružanja najrazličitijih servisa svojim građanima, a ne vršiti demonstraciju sile kojom raspolažu. U razvijenim zapadnim državama, građanima je omogućena aktivna uloga u svim društvenim dešavanjima, uključujući i pitanja od značaja za zaštitu životne sredine. U državama koje još uvek prolaze kroz procese širih međunarodnih ekonomskih i političkih integracija, ovakva slika je još uvek samo težnja kojoj se u manjoj ili većoj meri, odnosno sa manje ili više uspeha, stremlji.

BESPLATNI GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RAD.

**RADOVI IZ SVIH OBLASTI, POWERPOINT PREZENTACIJE I DRUGI EDUKATIVNI
MATERIJALI.**

WWW.SEMINARSKIRAD.ORG

WWW.MATURSKIRADOVI.NET

WWW.MATURSKI.NET

WWW.SEMINARSKIRAD.INFO

WWW.MATURSKI.ORG

WWW.ESSAYSX.COM

WWW.FACEBOOK.COM/DIPLOMSKIRADOVI

NA NAŠIM SAJTOVIMA MOŽETE PRONAĆI SVE, BILO DA JE TO [SEMINARSKI](#), [DIPLOMSKI](#) ILI [MATURSKI](#) RAD, POWERPOINT PREZENTACIJA I DRUGI EDUKATIVNI MATERIJAL. ZA RAZLIKU OD OSTALIH MI VAM PRUŽAMO DA POGLEDATE SVAKI RAD, NJEGOV SADRŽAJ I PRVE TRI STRANE TAKO DA MOŽETE TAČNO DA ODABERETE ONO ŠTO VAM U POTPUNOSTI ODGOVARA. U BAZI SE NALAZE [GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RADOVI](#) KOJE MOŽETE SKINUTI I UZ NJIHOVU POMOĆ NAPRAVITI JEDINSTVEN I UNIKATAN RAD. AKO U [BAZI](#) NE NAĐETE RAD KOJI VAM JE POTREBAN, U SVAKOM MOMENTU MOŽETE NARUČITI DA VAM SE IZRADI NOVI, UNIKATAN SEMINARSKI ILI NEKI DRUGI RAD RAD NA LINKU [IZRADA RADOVA](#). PITANJA I ODGOVORE MOŽETE DOBITI NA NAŠEM [FORUMU](#) ILI NA MATURSKIRADOVI.NET@GMAIL.COM